

POVANDENINIAI TYRIMAI BALTIJOS JŪROJE

Vladas ŽULKUS

2002 m. KU tęsė povandeninius archeologinius tyrimus Baltijos jūroje. Ieškoti nauji archeologiniai objektai Baltijos jūroje, Lietuvos teritoriniuose vandenyse. Tokie tyrimai buvo pradėti 2000 m. rudenį.

2002 m. ieškant nuskendusią objektų talmino švedų hidrografinis laivas „Nils Strömrona“ ir, kaip 2001 m., švedų tyrimų laivas „Altair“ (Karališkasis Stokholmo technologijos institutas). „Nils Strömrona“ yra specialus švedų hidrografinis laivas, skirtas tiksliai dugno matavimams ir dugno tralavimui. Lietuvoje jis dirbo Tarptautinės karinės sprogmenų paieškos operacijos sudėtyje (2002 m. gegužės mėn.). KU dispozicijoje, Stokholmo Jūrų istorijos muziejaus prašymu (inicijavo Bert Westenberg), „Nils Strömrona“ buvo dvi dienas: 2002 m. gegužės 23 ir 24 d. 2002 m. ekspedicijoje laive „Nils Strömrona“ be KU dalyvavo Klaipėdos valstybinio jūrų uosto švyturių ir hidrografijos tarnybos specialistai, du KVAD atstovai (R. Kraujalis ir L. Kavaliauskas). Bendra KU ir Karališkojo Stokholmo technologijos instituto (vad. Bengt Grisel) ekspedicija vyko 2002 m. liepos 30 – rugpjūčio 8 d.

2002 m. buvo tyrinėta teritorija nuo pat Latvijos–Lietuvos sienos beveik iki Lietuvos–Rusijos sienos, pasirenkant atskirus kvadratus ir vietas. Toliau tyrinėta ir senojo uosto Šventojoje akvatorija. Buvo tyrinėta 11 plotų. Bendras 2002 m. Baltijos jūroje teritoriniuose Lietuvos vandenyse išžvalgytas plotas sudarė beveik 80 km².

Be paieškų atviroje jūroje, toliau buvo ieškota pakrantėse. Ties Palanga rastas dar

vienas sudužęs senovinis laivas W-9. Dendrochronologiniu metodu buvo datuotas senovinis laivas W-1 (jis statytas 1698–1699 m.; datavo KU asistentas M. Brazauskas).

Pagrindinė „Altair“ ir „Nils Strömrona“ tyrimo priemonė yra šoninio skanavimo sonarai. „Nils Strömrona“ esantis sonaras leidžia atkurti jūros dugne aptikto objekto vaizdus dvimatėje ir trimatėje erdvėje. Be to, šis laivas turi ir pusiau autonominę vaizdo kamerą, kuri nuleidžiama už laivo borto.

Laivu „Nils Strömrona“ buvo tikrinti atskiri nedideli jūros dugno ploteliai 1–6 į Š ir į P nuo Klaipėdos. Buvo tikrinama žvejų pateikta informacija apie kliuvinius dugne ir jūrlapiuose pažymėtos povandeninės kliūtys.

Įvairiuose plotuose buvo ieškota nuskendusią laivų. Ties Nemirseta, koordinatėse 55° 52'N; 21° 00'O (koordinatės pateikiamos apytikrės) buvo aptiktas laivas W-10. Laivas buvo apžiūrėtas nardant. Tai 1944 m. rudenį nuskandintas vokiečių transportas „Füsilier“. Koordinatėse 55° 35'N; 21°00'O (apytikrės) buvo aptikti du nuskendę laivai W-24 ir W-25. Laivai guli 23–27 m gylyje. W-24 sonaro nuotraukose atrodė kaip smėliu užneštas senas laivas, todėl jis buvo žvalgytas povandenine kamera. Abu laivai yra metalinio korpuso. Jūroje ties Juodkrante buvo aptiktas transportinis dviejų motorų lėktuvas, kuris guli apie 38 m gylyje. 1997 m. ties Pervalka ieškant žvejų nurodytų nedidelių kliuvinių dugne buvo aptiktas objektas. Sprendžiant iš sonarinės nuotraukos, čia, apie 23 m gylyje gali gulėti 2 senoviniai inkarai.

2002 m. Šventosios akvatorijoje (plotas 9) nuskenusių laivų neaptikta. Plote 10 ties Melnrage, koordinatėse 55° 45.527 N; 021° 03.254 E, smėlėtame dugne rastas gana taisyklingos formos objektas, sprendžiant pagal šešėlių sonaro nuotraukoje, iškilęs virš dugno iki 8 m. Šioje vietoje yra 14 m gylis. Panėrus buvo aptikta didžiulė povandeninė uola. Ji taisyklingos formos, apačioje apie 7x7 m dydžio, viršuje apie 4x2 m, virš dugno iškilusi iki 7,6 m.

Plote 11, ties Juodkrante, apie 3,5 km nuo kranto, koordinatėse 55 31.370 N; 021 02.253 E, buvo aptikti neaiškūs objektai. 27 m gylyje, smėlingame dugne rasti virš smėlio iškilę 0,5–1,5 m medžių kelmai su šaknimis. Jie palyginti gerai išlikę, nuo 0,4 iki beveik 1 m skersmens. Greta buvo nedidelė (iki 1 m aukščio) nestati terasėlė su morenos išieigomis. Vieno kelmo bandinys C14 metodu Geologijos ir Geografijos institute datuotas 8090 m. BC (Geologijos ir Geografijos institutas. Radioizotopinių tyrimų laboratorija. Protokolas Nr. 1, 2002 01 21).

Laivo W-9 liekanos buvo išplautos po didelio pavasarinio štormo į P nuo Nemirsetos. Jis yra vandens ir smėlio riboje. Jo ilgis ne

mažesnis kaip 20 m, plotis – apie 6–7 m. Laivo priekis bukesnis už laivagalį. Iš smėlio kyšo tik forštevenis ir iki 0,7 m iškilę špantai. Iš viso rasta 41 kairiojo borto ir 13 dešiniojo borto špantų.

2002 m. liepos mėn. UAB „Laivitė“ laivas „Baltik“ iš 23 m gylio ištraukė didelį senovinį gerai išlikusį inkarą. Jis gali būti datuojamas XVII–XVIII a. Radinys perduotas Klaipėdos Jūrų muziejui-akvariumui.

UNDERWATER EXPLORATIONS IN THE BALTIC SEA

In 2002 KU continued the underwater archaeological explorations in the Baltic Sea. The Swedish hydrographical ship “Nils Strömcróna” was assisting in the explorations. The territory of the sea from the Latvian – Lithuanian border to the Lithuanian – Russian border was explored. Beside Palanga a shipwreck dated to the 17th century was found. Near Nemirseta the German transport ship “Füsilier” drowned in 1944 and the double engine plane were found. Beside Juodkrantė the remains of the forest which grew on the coast of the Baltic Sea in the Early Mesolithic period were detected.

POVANDENINIAI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI PLATELIŲ EŽERE

Andrzej KOLA, Wojciech SZULTA, Vladas ŽULKUS

2002 m. buvo tęsiami povandeniniai archeologiniai tyrimai Platelių ežere (Telšių aps., Plungės vls.). Jie buvo pradėti 1995 m. ir vyko 1996, 1997, 1998, 1999 bei 2000 m. Tyrimus vykdė Torunės universiteto Archeologijos ir etnologijos instituto povan-

deninės archeologijos laboratorija (vad. prof. habil. dr. Andrzej Kola ir mgr. Wojciech Szulta) bei KU (vad. – prof. V. Žulkus).

2002 m. apmatuota iš viso 320 m² (184–220 m atkarpa nuo nulinio taško Šventorkalnio pusiasalyje, juostose XLVII–LIV). Ežero